

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' Γενικού Λυκείου
Ανθρωπιστικών Σπουδών

Σάββατο 24 Απριλίου 2021 | Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α) Σελ. 92:

[Υπήρξε ένα από τα πιο αδιάλλακτα αντιβενιζελικά κόμματα]. Το ραλλικό κόμμα ήταν αντίθετο προς τον εκσυγχρονισμό. Ήταν κατά της ισχυρής εκτελεστικής εξουσίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά τα τέλη του 19ου αιώνα και όπως το απαιτούσε η μεταρρυθμιστική πολιτική των Φιλελευθέρων. Υποστήριζε ότι το Κοινοβούλιο έπρεπε να έχει ισχυρή θέση στο πολιτικό σύστημα. Στο πρόσωπο του βασιλιά, όμως, έβλεπε το σύμβολο της εθνικής ενότητας που ξεπερνούσε τα σύνορα της χώρας. Απευθυνόταν κατά κύριο λόγο στα μεσαία και κατώτερα στρώματα των πόλεων καθώς και στους μικροκαλλιεργητές, δεδομένου ότι η οικονομική πολιτική των Φιλελευθέρων έδειχνε να ευνοεί, κυρίως, τα ανώτερα αστικά στρώματα. Ζητούσε ενίσχυση της παραγωγής και αύξηση των θέσεων εργασίας, ώστε με την οικονομική ανάπτυξη να εξευρεθούν χρήματα για εξοπλισμούς, να καταπολεμηθεί η διαφθορά και η πατρωνία των κομμάτων. Πάντως, το ραλλικό κόμμα δεν είχε κάποιο συγκροτημένο πρόγραμμα για την οικονομική ανάπτυξη.

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

β) Σελ. 141, 143, 148:

Τον Ιούλιο του 1917 (είχε επικρατήσει ο Βενιζέλος και ο βασιλιάς Κωνσταντίνος είχε εγκαταλείψει την Ελλάδα) ιδρύθηκε το Υπουργείο Περιθάλψεως. Για πρώτη φορά θεσμοθετήθηκε η περίθαλψη και για τις οικογένειες των εφέδρων που βρίσκονταν στο μέτωπο και για τις οικογένειες των θυμάτων του πολέμου. Μετά το 1918, η παλιννόστηση των προσφύγων στην Τουρκία έγινε τμηματικά, με τη μέριμνα του Υπουργείου Περιθάλψεως και του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Επίσης κατά το πρώτο διάστημα άφιξης των προσφύγων μετά το 1922 το έργο της προσωρινής στέγασης ανέλαβε το «Υπουργείο Περιθάλψεως», που ενισχύθηκε με έκτακτο προσωπικό.

γ) Σελ. 145, 96:

Τον Ιούλιο του 1920 υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, που μεταξύ άλλων όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα. Η Συνθήκη των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920) αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας φαίνεται να γίνεται απτή πραγματικότητα.

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΘΕΜΑ Α2

- α) Σωστό
- β) Λάθος
- γ) Λάθος
- δ) Λάθος
- ε) Σωστό

ΘΕΜΑ Β1

- α) Σελ. 76: «Περί τα τέλη της δεκαετίας ... Αλέξανδρος Κουμουνδούρος».
- β) Σελ. 76 – 77: «Το Φεβρουάριο του 1862 ... των πεδινών και των ορεινών όπως ονομάστηκαν».

ΘΕΜΑ Β2

Σελ. 118 – 119: «Στις Βόρειες Σποράδες (Σκιάθο, Σκόπελο, Σκύρο) ... τρόμος των εγχώριων».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ

Θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου:

Πολιτικές δυνάμεις:

- Σελ. 89: «Πριν από τις εκλογές ... με την παροχή γης στους ακτήμονες».

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

- Σελ. 89: «Οι εκσυγχρονιστές συσπειρώθηκαν ... προεκλογική αναμέτρηση».
- Κοινωνικές δυνάμεις:**
- Σελ. 48: «Ο Βενιζέλος δεν ήταν μόνος ... με πιθανότητες επιτυχίας».
 - Σελ. 99: «Με τη Μικρασιατική καταστροφή ... υπεύθυνοι για την καταστροφή».
 - Σελ. 165: «Στην πολιτική ζωή. Πριν ακόμη ... εναντίον τους».
 - Σελ. 104: «Κατά την περίοδο αυτή ... στους οποίους είχε παραχωρηθεί γη».

Ενδεικτική απάντηση:

Πριν από τις εκλογές της 8ης Αυγούστου 1910 δεν είχε συγκροτηθεί κανένα νέο μεγάλο κόμμα που να υποστηρίζει τις μεταρρυθμίσεις οι οποίες προτάθηκαν το 1909/1910. Φορείς των νέων ιδεών υπήρξαν ανεξάρτητοι υποψήφιοι, οι οποίοι είτε κατά μόνος είτε μαζί με άλλους, σε ανεξάρτητα ψηφοδέλτια, διεκδικούσαν τις ψήφους των δυσαρεστημένων με τα παλαιά κόμματα εκλογέων. **Σύμφωνα με το κείμενο του Κωνσταντίνου Σβολόπουλου από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή), οι υποψήφιοι αυτοί, που υποστηρίζονταν από τους επαγγελματικούς συλλόγους και τις συντεχνιακές ενώσεις, τοποθετούνταν πολιτικά έξω από τους μέχρι τότε συγκροτημένους παραδοσιακούς κομματικούς μηχανισμούς και ήταν αντίθετοι με τις πολιτικές - κοινοβουλευτικές πρακτικές τους.** Αυτοί οι ανεξάρτητοι πολιτικοί, με το γενικό σύνθημα της «ανόρθωσης», ανάλογα με την περιοχή που ήταν υποψήφιοι και τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονταν, εννοούσαν είτε την υλοποίηση των αιτημάτων των συντεχνιών, όπως εκφράστηκαν στα συλλαλητήρια του 1909, είτε την επίλυση του αγροτικού ζητήματος, με την παροχή γης στους ακτήμονες. **Επιδεικνύοντας, ριζοσπαστική διάθεση, επιζητούσαν ικανοποίηση των κλαδικών αιτημάτων και παράλληλα τόνιζαν την ανάγκη για ριζικές αλλαγές στο πολίτευμα.** Οι εκσυγχρονιστές, παρά το γεγονός ότι

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

εκπροσωπούσαν εκ διαμέτρου αντίθετες πολιτικές θέσεις, συσπειρώθηκαν γύρω από το πρόσωπο του κρητικού ηγέτη Ελευθερίου Βενιζέλου, ο οποίος εξελέγη χωρίς να συμμετέχει στην προεκλογική αναμέτρηση.

Σε κοινωνικό επίπεδο, ο Βενιζέλος δεν ήταν μόνος στη διαδικασία διαμόρφωσης και υλοποίησης των νέων επιλογών. Συσπείρωσε γύρω του μια δραστήρια αστική τάξη που εξακολουθούσε ακόμα να πλουτίζει σε όλη τη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου και που φιλοδοξούσε να κυριαρχήσει και πολιτικά στο χώρο όπου άπλωνε τις οικονομικές της δραστηριότητες. **Ήδη πριν από την εμφάνισή του στην ελλαδική πολιτική ζωή (1909 - 1910), διεθνείς συνθήκες στρέφουν ομογενείς επιχειρηματίες αλλά και εφοπλιστές της εγχώρια αστικής τάξης προς τον Βενιζέλο, σύμφωνα με τις αναφορές του Γ. Δερτιλή στο ιστορικό του έργο «Κοινωνικός μετασχηματισμός και στρατιωτική επέμβαση (1880 - 1909)» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή).** Με την ανάληψη, μάλιστα, της εξουσίας από τους Φιλελευθέρους η βενιζελική πολιτική θα προσελκύσει ακόμα μεγαλύτερα τμήματα της αστικής τάξης. Στο γεγονός αυτό συντελεί η μείωση τόσο του συντηρητισμού όσο και της επιφυλακτικότητας των αστών έναντι του Βενιζέλου. Κατά την περίοδο αυτή (1910 - 1922), υπήρχε ακόμα ισχυρή ελληνική οικονομική παρουσία στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στη λεκάνη του Δούναβη και το εσωτερικό της Ρουμανίας, στον Πόντο και τα μικρασιατικά παράλια, στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, τη Θεσσαλονίκη, την Αίγυπτο, το Σουδάν, την Αλεξάνδρεια. Όλος αυτός ο πλούτος μπορούσε να διασφαλιστεί μόνο μέσα από τη δημιουργία ενός ισχυρού εθνικού κέντρου, μιας περιφερειακής δύναμης ικανής να παρεμβαίνει και να προστατεύει τα συμφέροντα των πολιτών της. Επρόκειτο για ένα αίτημα αρκετά κρίσιμο, σε μια εποχή κατά την οποία πολλά εθνικιστικά κινήματα έκαναν αισθητή την παρουσία τους. Για τους λόγους αυτούς η Μεγάλη Ιδέα και οι προϋποθέσεις της -ο εκσυγχρονισμός του κράτους- αποτέλεσαν ισχυρά ιδεολογικά, πολιτικά και οικονομικά ερείσματα για τη διεκδίκηση της Μεγάλης Ελλάδας με πιθανότητες

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

επιτυχίας. Πράγματι, η ανέλιξη της παγκόσμιας οικονομίας δημιουργεί νέες οικονομικές ευκαιρίες τόσο για την προώθηση των ελληνικών προϊόντων όσο και για τη δράση των Ελλήνων εμπόρων κι εφοπλιστών. Ιδιαίτερα την περίοδο του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου η κερδοφορία των ελληνικών εμπορικών και εφοπλιστικών δραστηριοτήτων κορυφώνεται και η δράση τους εξαπλώνεται σε όλη την έκταση των Βαλκανίων μετά την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο, το 1917.

Επιπλέον, με τη Μικρασιατική καταστροφή (1922) η πλειονότητα των προσφύγων τάχθηκε στο πλευρό των Φιλελευθέρων, πιστεύοντας ότι οι Αντιβενιζελικοί ήταν υπεύθυνοι για την καταστροφή. Στον πίνακα, που αποτυπώνει την προσφυγική ψήφο στο διάστημα 1928 - 1936, γίνεται φανερό η εκλογική κυριαρχία των βενιζελικών στις τάξεις των προσφύγων, αφού σε σύνολο τεσσάρων εκλογικών αναμετρήσεων (1928, 1932, 1933, 1936) οι Φιλελεύθεροι συγκεντρώνουν τη συντριπτική πλειοψηφία της προσφυγικής ψήφου (91% το 1928, 71% το 1932, το 67% το 1933 και 70% το 1936). Πριν ακόμη από την παροχή στέγης και εργασίας, οι πρόσφυγες απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια και πολιτικά δικαιώματα. Εντάχθηκαν στο κόμμα του Βενιζέλου τόσο ως ψηφοφόροι όσο και ως πολιτευτές, βουλευτές και υπουργοί. Οι αντιβενιζελικοί και ο αντιβενιζελικός τύπος καλλιεργούσαν το μίσος εναντίον τους.

Τέλος, κατά την περίοδο 1923 - 1928, βασικός προγραμματικός στόχος των Φιλελευθέρων ήταν, όπως και κατά το παρελθόν, ο εκσυγχρονισμός της χώρας, σύμφωνα με ευρωπαϊκά πρότυπα. Στηρίγματα των Φιλελευθέρων ήταν οι αστοί επιχειρηματίες (οι οποίοι αναζητούσαν συνθήκες σταθερότητας, σύγχρονους και αποτελεσματικούς θεσμούς), οι πρόσφυγες και οι αγρότες στους οποίους είχε παραχωρηθεί γη.

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

ΘΕΜΑ Δ

- α) Θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου:
- Σελ. 149: «Το πρώτο διάστημα ... ταύτισή τους με το γηγενή πληθυσμό».

Ενδεικτική απάντηση:

Το πρώτο διάστημα, οι περισσότεροι πρόσφυγες ανέχονταν τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης, θεωρώντας προσωρινή την παραμονή τους στην Ελλάδα. Όπως αναφέρεται στο κείμενο της Α. Παναγιωταρέα, «Όταν οι Αστοί έγιναν πρόσφυγες» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή), η Ελλάδα ήταν για τους Αϊβαλιώτες πρόσφυγες «ξενιτιά». Πίστευαν ότι δεν θα αργήσει η μέρα της επιστροφής. Είχαν την πεποίθηση ότι θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους όπως ακριβώς είχε συμβεί και με τους προγόνους τους, το 1821 αλλά και αργότερα, το 1917. Δεν μπορούσαν να πιστέψουν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην πρωτογενή μαρτυρία που παραθέτει η Α. Παναγιωταρέα, ότι δεν θα γύριζαν «στα δικά τους». Παρηγορούσαν ο ένας τον άλλο προσδοκώντας ότι ο χρόνος παραμονής τους στην Ελλάδα ολοκληρωνόταν («Άντε, λέγαμε, κι αυτός είναι ο τελευταίος μήνας και κάναμε κουράγιο»). Η αίσθηση αυτής της προσωρινότητας καθυστέρουσε, σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, την κοινωνική και οικονομική τους ένταξη και την ταύτισή τους με το γηγενή πληθυσμό. Ταυτόχρονα, προσπαθώντας να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους, πούλούσαν τα υπάρχοντά τους και προσδοκούσαν ότι με την επιστροφή τους θα επανακτούσαν την περιουσία τους σε σύντομο χρονικό διάστημα με την εργασία τους («Σαν πάμε εκεί σ' ένα χρόνο βάνω κρεβατή και τα ξαναφτιάχνω όλα»).

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

- β) Θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου:
- Σελ. 149: «Μετά την υπογραφή ... στη νέα πατρίδα».
 - Σελ. 163: «Οι πρόσφυγες δεν αποτελούσαν ... με πολύ πιο αργούς ρυθμούς».

Ενδεικτική απάντηση:

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης της Λοζάνης, οι πρόσφυγες άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι το όνειρο της επιστροφής δεν επρόκειτο να πραγματοποιηθεί. Στόχος τους τώρα έγινε η βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους και η ενσωμάτωση στη νέα πατρίδα.

Οι πρόσφυγες δεν αποτελούσαν ένα ενιαίο σύνολο. Ανάμεσά τους υπήρχαν διαφορές κοινωνικής προέλευσης, πολιτιστικής παράδοσης, διαλέκτου, ακόμα και γλώσσας (περίπου 100.000 πρόσφυγες ήταν τουρκόφωνοι). Στο κείμενο του Κώστα Κατσάπη, «Το προσφυγικό ζήτημα» (δευτερογενής και έμμεση ιστορική πηγή) αναφέρεται ότι από το 1928 η Κοινωνία των Εθνών είχε ταξινομήσει τους πρόσφυγες ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες. Όσοι εύποροι κάτοικοι της Μικράς Ασίας ή της Ανατολικής Θράκης κατόρθωσαν να φέρουν στην Ελλάδα μεγάλο μέρος από την περιουσία τους, σχεδόν αμέσως ενσωματώθηκαν στο νέο τόπο εγκατάστασής τους και αναμείχθηκαν με τους γηγενείς. Οι άνθρωποι αυτοί αποτελούσαν μια ολιγάριθμη προνομιούχο ομάδα η οποία κατόρθωσε να πρωταγωνιστήσει στους τομείς του εμπορίου, του τραπεζικού και του βιομηχανικού τομέα αξιοποιώντας τα κεφάλαια, την τεχνογνωσία αλλά και τις διασυνδέσεις της. Για τη μεγάλη όμως μάζα των προσφύγων, παρά την ταχεία αποκατάστασή τους, η αφομοίωση ήταν μία διαδικασία που κινήθηκε με πολύ πιο αργούς ρυθμούς. Από αυτούς ορισμένοι κατόρθωσαν να προσαρμοστούν στη νέα πραγματικότητα ενώ οι περισσότεροι εργάζονταν εντελώς περιστασιακά προκειμένου να εξασφαλίσουν απλώς την επιβίωσή τους.

γ)

Ενδεικτική απάντηση:

Θα πρέπει να αξιοποιηθούν τα ακόλουθα σημεία του σχολικού βιβλίου:

- Σελ. 165: «Σε γενικές γραμμές ... οι ντόπιοι συχνά αμφισβητούσαν».
- Σελ. 165 – 166: «Στην κοινωνική ζωή. Οι πρόσφυγες που κατοικούσαν ... στη νέα πατρίδα τους».

Σε γενικές γραμμές υπήρχε διαφορά νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας μεταξύ προσφύγων και γηγενών. Οι γηγενείς αναφέρονταν συχνά στο ήθος των προσφύγων (κυρίως των αστών), στη ροπή τους για διασκέδαση και την κοσμοπολίτικη συμπεριφορά αυτών και των γυναικών τους. Οι πρόσφυγες από τη μεριά τους μιλούσαν για το χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των ντόπιων και πρόβαλλαν την ελληνικότητά τους, την οποία οι ντόπιοι συχνά αμφισβητούσαν **αποκαλώντας τους «Τούρκους»**. **Ο Κώστας Κατσάπης επισημαίνει την απογοήτευση που ένιωθαν οι πρόσφυγες για τη νέα τους πατρίδα, την οποία θεωρούσαν υπανάπτυκτη. Θεωρούσαν τους γηγενείς ανθρώπους που στερούνταν καλλιέργειας και προοπτικών πρόοδου ενώ νοσταλγούσαν την κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα του τόπου τους, η οποία απουσίαζε από το ελληνικό κράτος. Οι άνθρωποι με τους οποίους καλούνταν να συνυπάρξουν ήταν για τους πρόσφυγες άξεστοι και απολίτιστοι, καθώς αγνοούσαν τόσο τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς όσο και τους στοιχειώδεις τρόπους χρηματικών συναλλαγών. Παρατηρούσαν, μάλιστα, ότι σε ορισμένα ορεινά χωριά της Ελλάδας οι συναλλαγές βασιζόνταν ακόμη στο ανταλλακτικό εμπόριο.**

Η διάσταση προσφύγων και γηγενών εκφράστηκε **μεταξύ άλλων και** την κοινωνική ζωή. Οι πρόσφυγες που κατοικούσαν στους συνοικισμούς ήταν απομονωμένοι, δεν είχαν συχνές επαφές με ντόπιους και προτιμούσαν να συνάπτουν γάμους μεταξύ τους. Δεν συνέβαινε το ίδιο με τους πρόσφυγες που

2021 | Απρίλιος | Φάση 3 | Διαγωνίσματα Επανάληψης

εγκαταστάθηκαν μέσα στις πόλεις ή τα χωριά. Ο χώρος εργασίας, το σχολείο, η εκκλησία και κυρίως η γειτονιά έδιναν ευκαιρίες επικοινωνίας με τους ντόπιους. Σιγά – σιγά άρχισαν να συνάπτονται μικτοί γάμοι, που με την πάροδο του χρόνου γίνονταν όλο και περισσότεροι.

Η αντίθεση μεταξύ προσφύγων και γηγενών, σε ελάχιστες περιπτώσεις πήρε τη μορφή ανοικτής σύγκρουσης. **Εντούτοις φαίνεται ότι πήρε τη μορφή υιοθέτησης στερεοτύπων που εκφράζονταν με τη μορφή μειοτικών χαρακτηρισμών. Οι γηγενείς αναφέρονταν στους πρόσφυγες με όρους όπως «-ογλούδες», «γιαουρτοβαφτισμένοι» και «αούτηδες». Σε ορισμένες, μάλιστα, περιπτώσεις οι πρόσφυγες καταγγέλλουν άσκηση βίας σε βάρος τους από την πλευρά των προσφύγων. Στην πρωτογενή μαρτυρία που επικαλείται η Α. Παναγιωταρέα αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι «Βγαίναμε στις ρούγες, μας πετροβολούσαν και μας έδερναν». Ο όρος «πρόσφυγας» είχε στην κοινή συνείδηση υποτιμητική σημασία, για πολλά χρόνια. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ προσφύγων και γηγενών έπαψε να υπάρχει μετά τη δεκαετία του 1940. Αλλά και από πιο πριν οι πρόσφυγες πρώτης γενιάς και αργότερα τα παιδιά και τα εγγόνια τους συμμετείχαν σε όλες τις δραστηριότητες στη νέα πατρίδα τους.**